

ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВ АПК: СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Мета статті – дослідження складових господарського механізму та обґрунтування стратегічних аспектів формування конкурентоспроможності підприємств АПК. Використано системний підхід до аналізу сучасної аграрно-виробничої сфери як економічної системи, де забезпечується збалансування складових продовольчого ринку – попиту і пропозиції, що відбувається у саморегульованих структурах – підприємствах АПК. Методом узагальнення зроблено висновок, що такі процеси набувають дедалі більшої ваги і щодо вирішення проблеми формування теоретичних засад функціонування господарського механізму та товаропросування аграрної продукції, адже агропродовольчий ринок, на якому представлені підприємства АПК, стрімко набуває форми організації суспільного виробництва, про що недостатньо наголошується в економічній літературі. Методом порівнянь дійшли висновку, що дії будь-якого суб'єкту господарювання не матимуть позитивного результату, якщо будуть обмежені лише звичайним реагуванням на зміни зовнішнього середовища, без застосування інноваційних підходів до власної поведінки на споживчому ринку, адже підприємства АПК функціонують у межах кожного регіону держави, зумовлюють відповідні економічні зв'язки між ними та створюють єдину загальнодержавну систему. Крім того, проблеми техніко-технологічного забезпечення підприємств АПК зумовлюють необхідність вирішення і соціальних проблем. Визначено, що оптимізація усіх складових господарського механізму підприємств АПК є важливим підґрунтям формування їхньої сталої конкурентоспроможності. Доведено, що розвиток підприємств АПК в умовах конкуренції та її подальшого посилення зумовлює необхідність формування їх конкурентоспроможності, запропоновано відповідну побудову господарського механізму. Практична значущість: забезпечення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції стає одним із визначальних чинників формування демократичного державотворення, ключовим стратегічним напрямом державної політики. Досягнення конкурентоспроможності підприємств АПК та розвитку агропродовольчого виробництва забезпечить вирішення проблеми створення благоустрою сільських територій та зростання добробуту працівників сільськогосподарської сфери.

Ключові слова: господарський механізм; конкурентоспроможність; підприємства АПК; продовольчий ринок; сільські території.

ВСТУП

Формування конкурентоспроможності підприємств АПК потребує надійного господарського механізму. Забезпечення національного споживчого ринку сільськогосподарською продукцією власного виробництва стає одним із визначальних чинників формування демократичного державотворення, ключовим стратегічним напрямом державної політики України. Крім того, досягнення конкурентоспроможності підприємств АПК забезпечить вирішення проблеми створення благоустрою сільських територій та зростання добробуту працівників сільськогосподарської сфери.

Постановка проблеми. Глибокі соціально-економічні перетворення, які нині здійснюються у сільському господарстві України, спрямовані на розвиток підприємств АПК в умовах конкуренції та її подальшого посилення. Такі тенденції зумовлюють необхідність формування конкурентоспроможності, відповідної побудови господарського механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку підприємств АПК, формування їх господарського механізму, продовольчого забезпечення національного споживчого ринку переймалися фахівці-науковці як у країнах світу, так і в Україні. Серед українських дослідників згаданих проблем варто згадати Бойка В. І., Крисального О. В.,

Рабшину В. М., Ткаченко В. Г., Завадського Й. С., Кириленко І. Г., Микитюка В. М., Скидана О. В. та ін. Позитивно оцінюючи результати досліджень у вирішенні низки проблем становлення і розвитку господарського механізму підприємств АПК, їх ресурсного забезпечення, організаційного оформлення, формування ефективних систем управління господарською діяльністю, ощадливого ресурсовикористання, врахування екологічних чинників, слід водночас вказати на недостатньо комплексний характер вивчення проблеми оптимізації господарського механізму та забезпечення конкурентоспроможності продукції підприємств АПК. Наявні публікації українських дослідників висвітлюють переважно фрагментарні аспекти господарської діяльності суб'єктів аграрної сфери. Дослідження проблеми оптимізації функціонування господарського механізму аграрних підприємств здійснюється здебільшого без достатнього врахування теоретичних здобутків і практичного досвіду низки зарубіжних країн, більшість з них залишається на рівні формування концептуальних засад й узагальнення інструментарію щодо шляхів вирішення існуючих проблем.

Методи статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження складових господарського механізму та обґрунтування стратегічних аспектів

формування конкурентоспроможності підприємств АПК. У зв'язку з цим, завдання полягає в обґрунтуванні ролі господарського механізму підприємств АПК у формуванні конкурентоспроможності їхньої продукції за умови використання сучасних методів управління відтворювальним процесом, дотримання вимог об'єктивних економічних законів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У кожній економічній системі господарський механізм формується у процесі взаємодії її складових елементів, насамперед, продуктивних сил та відносин економічної власності за дотримання оптимального поєднання державного регулювання і ринкових важелів саморегулювання економіки.

Отже, господарський механізм здійснює регулювання діяльності усіх суб'єктів та їх економічних відносин, забезпечує організацію виробництва, розподілу і споживання необхідних ресурсів, створює умови мотивації персоналу та формування конкурентоспроможності підприємств АПК, виступає важливим засобом подальшого розвитку національного продовольчого ринку [1].

Сучасна аграрно-виробнича сфера нами розглядається як економічна система, де забезпечується збалансування складових продовольчого ринку – попиту і пропозиції, що відбувається у саморегульованих структурах – підприємствах АПК.

У становленні та розвитку національного продовольчого ринку особливе місце посідає формування конкурентоспроможності підприємств АПК, яке ґрунтується на прискореному розвитку й забезпеченні ефективності агропромислового виробництва [2].

Забезпечення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції стає одним із визначальних чинників формування демократичного державотворення, ключовим стратегічним напрямом державної політики, важливою умовою вступу України до Європейського Союзу.

У формуванні конкурентоспроможності підприємств АПК важливого значення набуває створення і розвиток інфраструктури агропродовольчого ринку.

Господарський механізм підприємств АПК ми розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних елементів, що поєднують законодавче забезпечення виробництва та переробки сільськогосподарської продукції і сировини, комбінування способів організації власної діяльності як саморегульованої системи, адаптації пропозиції до існуючого попиту, розподілу ресурсів, взаємодії з покупцями продукції, регулювання обсягів та структури інвестицій, обґрунтування стратегії інноваційного розвитку та забезпечення пріоритету споживача [3].

При дослідженні теоретичних засад функціонування господарського механізму та товаропросування аграрної продукції ми прийшли до висновку, що агропродовольчий ринок, на якому

представлені підприємства АПК, дедалі ширше набуває форми організації суспільного виробництва, про що недостатньо наголошується в економічній літературі.

Зауважимо, що інтеграція сільськогосподарської галузі України у світовий економічний простір можлива через активізацію зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК, що потребує реалізації комплексу відповідних умов. Це, зокрема, вигідне географічне розташування України на європейському континенті, сприятливий для вирощування сільськогосподарської продукції кліматичний потенціал; наявність родючих земель, що дає змогу не лише забезпечити повністю потреби національного продовольчого ринку, але й експортувати продовольство.

Варто зупинитися на думці, що обґрунтування підприємствами АПК стратегії забезпечення конкурентоспроможності поєднує комплекс заходів, спрямованих на системне та ефективне вирішення проблем не лише розвитку власного виробництва, зовнішньої торгівлі продукцією сільського господарства, зберігання та переробки продуктів харчування, але й справедливого їх розподілу, благоустрою та вирішення інших соціальних проблем розвитку сільських територій, де такі суб'єкти функціонують.

Формування конкурентоспроможності підприємств АПК має передбачати відповідну структуру витрат, у складі яких з боку держави варто передбачати фінансування програм розвитку сільського господарства, утримання управлінських формувань, заходів щодо оптимізації землеустрою та землекористування. Варто запозичити досвід країн-членів СОТ щодо підтримки за кошти бюджету спрямування спеціальних субсидій виробникам продукції рослинництва і тваринництва.

За рахунок реалізації державних програм розвитку аграрного виробництва слід очікувати інтенсифікації та збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва шляхом оптимізації технічного оснащення сільськогосподарського виробництва, що передбачає перехід до інноваційних систем землеробства, які послаблюють від'ємний вплив несприятливих погодних умов; впровадження інтенсивних ресурсо- та енергоощадних технологій; створення та впровадження нових сортів і гібридів культур; використання біологічних методів та технологій боротьби з бур'янами та хворобами рослин; підвищення генетичного потенціалу продуктивності тварин та птиці на основі використання досягнень української та світової селекції тощо.

Досягнення конкурентоспроможності підприємств АПК та розвитку агропродовольчого виробництва забезпечить вирішення проблеми створення благоустрою сільських територій та зростання добробуту працівників сільськогосподарської сфери [4-6].

З метою збереження незалежності та забезпечення економічної (а у її межах – продовольчої) безпеки держави функціонування підприємств АПК

потребує перетворення у стратегічний пріоритет державної соціально-економічної політики, що забезпечить поступове зростання і національної економіки у цілому.

Підприємства агропромислового комплексу, залучені до процесу виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, отримання продовольства, його доведення до кінцевих споживачів, функціонують у межах кожного регіону держави, зумовлюють відповідні економічні зв'язки між ними та створюють єдину загальнодержавну систему. Крім того, проблеми техніко-технологічного забезпечення підприємств АПК зумовлюють необхідність вирішення і соціальних проблем [7-9].

З огляду на це, зазначимо, що виробництво продовольства формує вагомому частку сукупного суспільного споживання, тому певна частина прогнозованого зростання доходів населення має забезпечуватися збільшенням виробництва національних продуктів харчування. В агроекономічному розвитку регіонів, їх сільських поселень, найбільш гостро проявляються соціальні проблеми українського суспільства.

Отже, перетворення підприємств АПК у пріоритет національного економічного зростання, забезпечення їх конкурентоспроможності дозволить вирішити низку проблем перспективного соціально-економічного розвитку країни, а саме: насичення національного продовольчого ринку власними товарними ресурсами шляхом максимального використання агроекономічного потенціалу регіонів (у першу чергу, сировинної бази); оптимізації імпорту сільськогосподарської сировини та її наступної

переробки на національних підприємствах; забезпечення продовольчої незалежності країни за основними, традиційними для України, продуктами харчування; модернізації галузей агропромислового комплексу; створення нових робочих місць; підвищення оплати та оптимізації умов праці; зростання доходів територіальних бюджетів тощо.

Підприємства АПК України мають потужний потенціал економічного росту, що відбиватиметься і на рівні конкурентоспроможності.

Важливе місце у царині забезпечення конкурентоспроможності підприємств АПК посідають процеси глобалізації світової економіки, які позбавляють національні ринки природних кордонів. Такі процеси помітні і в Україні у сфері агропродовольчого ринку, вони спроможні запропонувати українському споживачеві нові види продуктів та послуг, виробництво яких потребує не лише значних інвестицій, але й ґрунтовних наукових досліджень.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ми дійшли висновку, що оптимізація усіх складових господарського механізму підприємств АПК є важливим підґрунтям формування їхньої сталої конкурентоспроможності. Перспективи подальших наукових розвідок потребують дослідження процесів формування ефективних організаційно-економічних відносин між суб'єктами національного агропродовольчого ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудар Т. Г. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія / Т. Г. Дудар, В. Т. Дудар. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 246 с.
2. Могильний О. М. Регулювання аграрної сфери / О. М. Могильний. – Ужгород: ІВА, 2005. – 400 с.
3. Маренич Т. Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики): монографія / Т. Г. Маренич. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – С. 134-135.
4. Донець Л. І. Регулювання діяльності місцевих ринків: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія / Л. І. Донець, В. В. Чмаріна. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2010. – 152 с.
5. Лупенко Ю. О. Інвестиційний розвиток сільського господарства Київської області / [Ю. О. Лупенко, М. І. Кісіль, М. Ю. Кожем'якіна та ін.]; за ред. М. І. Кісіля. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 86 с.
6. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
7. Саблук П. Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П. Т. Саблук, М. Ю. Коденська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.
8. Вишневська О. М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки України: соціально-економічні та екологічні аспекти: монографія / О. М. Вишневська. – Миколаїв: ТОВ «Дизайн і поліграфія», 2011. – 487 с.
9. Березина Л. М. Альтернативи рішення проблем суб'єктів аграрної сфери України: теорія і господарська практика / Л. М. Березина // Актуальные проблемы современного менеджмента и публичного управления: зарубежный опыт и российская практика // Труды международной научно-практической конференции (28-30 октября 2014 г., г. Ростов-на-Дону). – Ростов-на-Дону: Редакционно-издательский центр ЮРИУ РАНХиГС, 2014. – С. 109-115.

Березин Александр Викторович

ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ МЕХАНИЗМ ПРЕДПРИЯТИЙ АПК: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Цель статьи – исследование составляющих хозяйственного механизма и обоснование стратегических аспектов формирования конкурентоспособности предприятий АПК. Использован системный подход к анализу

современной аграрно-производственной сферы как экономической системы, где обеспечивается сбалансирование составляющих продовольственного рынка – спроса и предложения происходит в саморегулируемых структурах - предприятиях АПК. Методом обобщения сделан вывод, что такие процессы приобретают все больший вес и по решению проблемы формирования теоретических основ функционирования хозяйственного механизма и товародвижения аграрной продукции, ведь агропродовольственный рынок, на котором представлены предприятия АПК, стремительно приобретает форму организации общественного производства, о чем недостаточно отмечается в экономической литературе. Методом сравнений пришли к выводу, что действия любого субъекта хозяйствования без положительного результата, если будут ограничены лишь обычным реагированием на изменения внешней среды, без применения инновационных подходов к собственному поведению на потребительском рынке, ведь предприятия АПК работают в каждом регионе государства, обуславливают соответствующие экономические связи между ними и создают единую общегосударственную систему. Кроме того, проблемы технико-технологического обеспечения предприятий АПК обуславливают необходимость решения и социальных проблем. Определено, что оптимизация всех составляющих хозяйственного механизма предприятий АПК является важной основой формирования их постоянной конкурентоспособности. Доказано, что развитие предприятий АПК в условиях конкуренции и дальнейшего усиления вызывает необходимость формирования их конкурентоспособности, предложено соответствующее построение хозяйственного механизма. Практическая значимость: обеспечение конкурентоспособного производства сельскохозяйственной продукции становится одним из определяющих факторов формирования демократического государства, ключевым стратегическим направлением государственной политики. Достижение конкурентоспособности предприятий АПК и развития агропродовольственного производства обеспечит решение проблемы создания благоустройства сельских территорий и повышение благосостояния сотрудников сельскохозяйственной сферы.

Ключевые слова: хозяйственный механизм; конкурентоспособность; предприятия АПК; продовольственный рынок; сельские территории.

Berezin A.

ECONOMIC MECHANISM AGRIBUSINESS COMPANIES: STRATEGIC ASPECTS OF COMPETITIVENESS

The aim of the article is to research components of the economic mechanism and justify strategic aspects of formation of agricultural enterprises competitiveness . A systematic approach has been used to the analysis of modern agro industrial sphere as an economic system where the balance is provided by the components of the food market - supply and demand which takes place in the self-regulating structures - agricultural enterprises. The method of generalization has been used to conclude that such processes are gaining more importance concerning the theoretical foundations of the functioning of economic mechanism formation and distribution of agricultural products, because agro-food market, which represents the agribusiness companies, swiftly takes the form of social production organization and this is not highlighted well enough in the economic literature. It has been concluded with the help of method of comparison that the actions of any business entity will not have any positive result if they are limited by the usual response to changes in the environment without the use of innovative approaches to their own behavior in the consumer market because agribusiness companies operating in each region of the state determine the appropriate economic ties between them and create a single national system. In addition the problems of technical and technological support of agribusiness necessitate solving of social problems. It has been determined that the optimization of all components of the economic mechanism of agricultural enterprises is an important bases for the formation of their continuing competitiveness. It has been proved that the development of agricultural enterprises in a competitive environment calls for the formation of their competitiveness and the appropriate economic mechanism has been suggested. Practical significance: ensuring competitive agricultural production becomes one of the determining factors in the formation of a democratic state, a key strategic focus of public policy. Achieving competitiveness of agricultural enterprises and the development of agro-food production will provide a solution to the problem of improvement of rural areas and improving the welfare of employees of the agricultural sector.

Keywords: economic mechanism; competitiveness; agribusiness; food market; rural areas.

Одержано 13.02.2015 р.